

NEUS BLASCO I BRÚ
M^aCARMEN VIDAL CASERO

ALGUNES MALALTIES QUE AFECTAREN A VALÈNCIA
EN LA POSTGUERRA, (1939-1945).

IV Congrés d'Història de la Medicina Catalana
Poblet, 7-9 de juny de 1985
Actes, Vol. I

Per predominar les malalties infecto-contagioses, en aquells anys, es prengueren com patró, per assenyalar la situació sanitària d'un país. Espanya després de la guerra civil, es convertí en un camp abonat per la invasió d'aquestes malalties. València no fou una excepció i es vèu greument afectada per aquestes malalties, entre les que destacaren, per la seua major incidència, les següents: -Tifus exantemàtic.-Pígota.-Febre tifoidea.-Tuberculosi.-Paludisme.

A continuació s'exposa un resum de cada malaltia, segons les dades trobades en les fonts consultades, que han sigut: Actas del Ayuntamiento de Valencia, els diaris valencians Las Provincias i el Levante així com la Revista de Higiene y Sanidad pública.

1. TIFUS EXANTEMÀTIC.

1.1. Causas productores.

Segurament, els factors productors d'aquesta malaltia foren la pobresa, la fam i el garberament. A València, la població augmentà artificialment, després de la guerra, doncs, alguns pobles andalusos acudiren en massa a la ciutat, ocupant les cases derruïdes del Grao (1).

Un altra causa molt probable de l'epidèmia que assolà València, fou l'absència gairebé total d'hospitals, durant l'any 1941, on sols existia una estació d'esplugament (2).

1.2 Mesures agafades.

Durant l'any de major virulència del tifus, 1941, es publicaren les mesures a prendre i foren: 1. Declaració obligatoria. 2. Ingress als hospitals, sols per ordre de la Comandància Provincial de Sanitat. 3. Prohibició a les empreses de vehicles de transport públic, del trasllat dels malalts (3).

Buscant la profilaxi s'emeteren instruccions per la netedat i desinfecció dels vehicles de transport públic i també per la dels elements de treball en perruqueries i barberies. Es proposà la construcció d'un nou Hospital Municipal d'infecciosos, anomenat El Cid (4).

L'ajuntament emeté unes normes per a regular el Règim d'abertura i funcionament dels magatzems de draps i draperies (5). Foren vint-i-una i destacà la revisió sanitària que l'Inspector municipal faria de cada local, tancant tot aquell que no complia las disposicions (6).

En 1942, es prohibí la mendicitat, hauria servici de banys i dutxes gratuïts i a les escoles, empreses, sales d'espectacles i vehicles de transport públic s'exigiria una netedat total (7). En 1943, les mesures continuaren (8), així com en l'any 1944 (9).

1.3. Estadístiques.

A l'any 1941, les xifres de morbiditat i mortalitat per tifus, per mesos, de la capital i de la provincia, foren les següents:

MESOS	Morbilitat		Mortalitat	
	Capital	Provincia	Capital	Provincia
III	1	1	0	0
IV	20	33	0	0
V	125	137	8	3
VI	120	141	23	3
VII	16	35	4	6
VIII	11	2	0	3
IX	2	4	0	0
X	2	8	0	0
XI	0	6	0	3
XII	0	2	0	1
Casos totals.	297	389	35	19

A la província, els pobles més afectats foren: Utiel, Llíria i Silla, entre altres (10).

A l'any 1942, els casos i les morts s'observen en la següent taula:

	Morbilitat.		Mortalitat	
	Capital	Província	Capital	Província
I	3	1	-	-
II	20	2	-	-
III	99	20	10	-
IV	22	-	13	1
V	11	1	2	1
VI	3	1	2	-
VII	-	-	-	1

(11)

En aquests dos anys destacà el major nombre que existí a la capital de casos i de defuncions.

A l'any 1943, sol es donaren cinc casos a la capital i a la província solament un. En quant a defuncions ocorregué una, a la ciutat de València (12).

2. PIGOTA.

2.1. Estadístiques.

Els casos per pigota s'identificaren després de la guerra, essent especialment nombrosos en 1940, a la província en València. A continuació veurem els casos per grups de quatre setmanes:

Setmanes.	Anys					
	1940	1941	1942	1943	1944	1945
1-4	18	-	-	-	-	-
5-8	2	-	-	-	-	-
9-12	2	-	-	-	-	-
13-16	1	-	-	-	-	-
17-20	-	-	-	-	-	-
21-24	-	1	-	-	-	-
25-28	-	1	-	-	-	-
29-32	-	1	-	-	1	-
33-36	-	-	-	-	-	-
37-40	-	-	-	-	-	-
41-44	-	1	-	-	-	-
45-48	-	-	-	-	-	-
49-52	2	-	-	-	-	-
Casos totals	25	4	0	0	1	0

2.2. Mesures agafades.

Fou la vacunació la principal mesura, dictant-se la seua obligatorietat des de el dia 6 de maig de 1939, per mig d'un ban de l'alcaldia (14).

S'instal·là una posta sanitària antipigota, dels quals despeses foren carregats a Imprevists, a l'any 1940 (15). En aquest mateix any la direcció General de Sanitat manifestà ver con agrado y complacencia, la campanya antipigota a València (16).

La vacuna es subministrà gratuïtament a l'Institut Municipal d'Higiene. L'Ajuntament establí molts centres de vacunació i augmentà el personal sanitari (17).

També s'emprerueren campanyes de divulgació i ensenyança, doncs es deia: la viruela, más que de pueblos sucios, es patrimonio de pueblos incultos, que no practican la vacunación (18).

3. FEBRE TIFOIDEA.

3.1. Estadístiques.

En aquests anys els índexos de morbiditat i mortalitat per febre tifoidea s'utilitzaren per a caracteritzar els avanços i la cultura d'un país. A continuació s'assenyala la morbiditat, per grups de quatre setmanes, a la província de València. Com es pot veure el nombre de casos, en aquests anys fou molt elevat, destacant l'any 1941.

Setmanes	Anys					
	1940	1941	1942	1943	1944	1945
1-4	68	24	47	45	30	36
5-8	33	9	20	32	27	32
9-12	24	9	49	26	22	26
13-16	27	41	30	27	2	20
17-20	40	75	47	34	24	36
21-24	47	95	57	47	33	56
25-28	59	110	142	87	49	70
29-32	51	176	150	126	122	74
33-36	82	195	95	160	135	113
37-40	86	225	153	229	149	104
41-44	58	198	117	177	144	63
Casos totals	670	1352	1030	1117	963	808

3.2. Mesures agafades.

La vacunació antitífica fou declarada obligatòria des del dia 29 de juny de 1939 (20), però al no haver resposta per part dels ciutadans es declarà endèmica i s'exigiria el certificat de vacunació per a sortir de València, per a assistir als centres d'ensenyanament i en general per a qualsevol servei que estigués controlat legalment (21). Als anys següents es repetiren campanyes de vacunació. Així, a 1943 la Comandància Provincial de Sanitat emeté una circular sobre la prevenció d'aquesta malaltia i de les infeccions intestinals (22). L'any 1944, altra circular semblant s'emeté fent insistència als aspectes d'assistència metgesa, aïllament, declaració i desinfecció, sobre la protecció d'aliments i d'higiene personal, sobre les distintes mesures de sanejament i sobre la vacunació (23).

A l'any 1945 es tornaren a emetre normes per la prevenció d'aquesta malaltia, donada la forta sequera que patí València i que motivà la restricció de l'aigua potable i el perill de contaminació agumentà, per l'existència de poca aigua possiblement contaminada (24).

4. TUBERCULOSI

La tuberculosi es considerava com una malaltia social i les grans ciutats, com València, n'eren les òptimes per la seua propagació. La lluita antituberculosa deuria centrarse a l'estatge i a l'aïllament dels malalts, segons afirmaven les autoritats sanitàries d'aquests anys (25).

El govern de Franco creà el Patronat Nacional Antituberculós, ja a l'any 1936. El dia 26 de desembre aparegué el decret al que s'assenyalaven totes les característiques d'aquest Patronat (26). En cadascuna província existien Comitès delegats d'aquest organisme i a València comença a funcionar el 30 d'abril de 1939 (27).

La Direcció General de Sanitat exigí el 0,50% del presupost extraordinari, per a la lluita antituberculosa, de tots els ajuntaments de 15.000 habitants i als de major nombre també, a excepció dels que justificassen invertir grandes sumes en aquesta lluita. Això ocorregué a desembre de 1939, i després d'un any el governador civil de València al·legà que diversos municipis de la província no complien amb la norma, per el que procediria amb tot rigor contra els seus alcaldes (28)... A l'any 1944, se sol·licità que València quedés exceptuada de la disposició mentada anteriorment (29).

A l'any 1942, es contava a València, amb els següents centres antituberculosos:

1. El Sanatori-Infermeria del Vedat de Torrent, per a tuberculosos pulmonars, per el qual es convocà concurs per la provisió de noves places de personal (30).

2. Sanatori quirúrgic, per a tuberculosos osteoarticulars, a la platja de la Malvarrosa.

3. Un dispensari central a l'Avinguda de García Sanchís, nº 128. I altre dispensari, dependent de l'Institut Provincial d'higiene (31).

A l'any 1943, el Consell Nacional de Sanitat decidí la transformació del que era Direcció General de Presons en Sanatori antituberculós de Portaceli (32).

Tant als Dispensaris antituberculosos (33) com a l'Institut Metge València (34) s'impartiren conferències sobre temes científics, relacionats amb la tuberculosi.

5. PALUDISME

5.1. Introducció.

El paludisme fou una malaltia que a nivell nacional augmentà considerablement a la dècada dels anys quaranta, com es pot observar a la següent relació, comparant els anys d'abans i després de la guerra:

<u>Anys</u>	<u>Casos</u>	
1933	1,20	
1934	1,18	
1935	0,90	
1941	7,94	
1942	6,81	(35).

València era, amb Extremadura i Múrcia, un dels focus més importants de paludisme. I era el més benigne, ja que existia menor mortalitat, essent el més greu el de Múrcia (36).

5.2. Medicaments antipalúdics.

La Direcció General de Sanitat destinà a les farmàcies de la província de València unes quantitats d'etapé i de plasmoguina que serien controlades

en la seua prescripció i venda, donada l'escassesa que existia d'aquests medicaments. En aquest control destacaren els següents aspectes:

1. Sols es prescriuria aquesta medicació per casos de paludisme, exclusivament i s'usaria la recepta de tòxics.
2. No es receptaria més d'un tub d'etapé per malalt. Igual passaria amb la plasmoquina.
3. Sols s'entregaria aquesta medicació a les farmàcies dels pobles que tinguessen casos de la malaltia, declarats oficialment.
4. S'aplicarien sancions als infractors (37).

RESUM

1.- El tifus exentemàtic afectà greument a València, especialment l'any 1941. Es projectà la construcció de nous establiments per albergar els malalts i es prengueren mesures de profilaxi diferents.

2.- La pigota alcançà el seu zènit en 1940. Després els casos foren quasi nuls, degut a la intensa campanya de vacunació que s'emprengué.

3.- La febre tifoidea atacà amb molts casos en tots aquests anys. La vacunació i les mesures de profilaxi no paregueren assortir molt efecte, a una societat bàsicament agrícola.

4.- La tuberculosi invadí a tota Espanya i a conseqüència a València, on el Patronat Nacional Antituberculos instal·là centres per combatre-la.

5.- València fou un dels llocs més afectats per el paludisme i en aquests anys la medicació estagué baix control, donada la seua escassesa.

6.- En conclusió, es pot dir que totes aquestes malalties tingueren un fort increment després de la guerra civil, degut a les conseqüències que entranyà una situació de pobresa, fam i escassesa general.

BIBLIOGRAFIA

- 1.- PALANCA y MARTINEZ FORTUN, J.A.: Discurso leído en la solemne sesión celebrada el día 26 de marzo de 1943, en la Real Academia de Medicina. Madrid, 1943, pág. 25.
- 2.- Op. cit. (1), págs. 37 y 38.
- 3.- BOLETIN OFICIAL DE LA PROVINCIA: 26 de junio, 1941. Nº 150, pág.1.
- 4.- Proyecto del Hospital El Cid para enfermos contagiosos, en 1941. Obras públicas de construcción. Valencia del Cid, septiembre, 1941.
- 5.- BOLETIN OFICIAL DE LA PROVINCIA: 15 de marzo, 1941. Nº 64, pág. 1. Administración provincial, nº 1845.
- 6.- Actas del Ayuntamiento de Valencia: 24 de septiembre, 1941, 1.
- 7.- BOLETIN OFICIAL DE LA PROVINCIA: 3 de septiembre, 1942. Nº 208, pág. 1. Administración Provincial, nº 5047.
- 8.- LEVANTE: 14 de agosto, 1943. Nº 1348, pág. 3; LAS PROVINCIAS: 13 de agosto, 1943. Nº 31, pág. 8; BOLETIN OFICIAL DE LA PROVINCIA: 5 de agosto, 1943. Nº 184, pág. 1. Administración provincial, nº 4309.
- 9.- LAS PROVINCIAS: 12 de abril, 1944. Nº 32.005, pág. 5.
- 10.- VIDAL JORDANA, J.: Nota resumen del tifus exantemático en Valencia. Revista de Higiene y Sanidad pública, nº 6, noviembre-diciembre, 1943, págs. 571 a 575.
- 11.- Op. cit. (10), págs. 588 a 591.
- 12.- Op. cit. (10), págs. 594, 595, 598 y 599.
- 13.- Estadística Sanitaria Nacional: Morbilidad de las enfermedades de declaración obligatoria. Revista de Higiene y Sanidad pública, nº 8, agosto, 1946, págs. 845 a 849.
- 14.- LAS PROVINCIAS: 6 de mayo, 1939. Nº 30.470, pág. 3.
- 15.- Índice de Actas del Ayuntamiento de Valencia: 26 de febrero, 1940, 1.
- 16.- Índice de Actas del Ayuntamiento de Valencia: 26 de abril, 1940, 61.
- 17.- LAS PROVINCIAS: 17 de diciembre, 1939. Nº 30.663, pág. 2.
- 18.- LAS PROVINCIAS: 7 de junio, 1939. Nº 30.497, pág. 3.
- 19.- Estadística Sanitaria Nacional: Morbilidad de las enfermedades de declaración obligatoria. Revista de Higiene y Sanidad pública, nº 5, mayo, 1946, págs. 514 a 519.
- 20.- LAS PROVINCIAS: 4 de julio, 1939. Nº 30.520, pág. 3; LEVANTE: 29 de junio, 1939. Nº 66, pág. 8.
- 21.- BOLETIN OFICIAL DE LA PROVINCIA: 24 de agosto, 1945. Nº 125, pág. 1. Administración Provincial, nº 2641.

- 22.- BOLETIN OFICIAL DE LA PROVINCIA: 17 de septiembre, 1943. Nº 221, pág. 1. Administración Provincial, nº 5049; LEVANTE: 21 de septiembre, 1943. Nº 1381, pág. 5.
- 23.- LAS PROVINCIAS: 5 de agosto, 1944. Nº 32.104, pág. 5; LEVANTE: 3 de agosto, 1944. Nº 1647, pág. 4; BOLETIN OFICIAL DE LA PROVINCIA: 8 de agosto, 1944. Nº 186, pág. 1. Administración Provincial, nº 4566.
- 24.- LAS PROVINCIAS: 3 de junio, 1945. Nº 32.362, pág. 13.
- 25.- NAVARRO GUTIERREZ, R. y MARTINEZ ALVAREZ, R.: Tuberculosis, enfermedad social. Revista de Higiene y Sanidad pública, nº 1, enero-febrero, 1942, págs. 18 a 27.
- 26.- LAS PROVINCIAS: 6 de junio, 1939. Nº 30.496, pág. 3.
- 27.- LEVANTE: 25 de mayo, 1939. Nº 36, pág. 3.
- 28.- BOLETIN OFICIAL DE LA PROVINCIA: 13 de diciembre, 1940. Nº 296, pág. 1. Administración Provincial, nº 8533.
- 29.- Actas del Ayuntamiento de Valencia: 29 de enero, 1941. Alcaldía, 1.
- 30.- BOLETIN OFICIAL DE LA PROVINCIA: 9 de septiembre, 1940. Nº 214, pág. 1. Administración Provincial, nº 5325.
- 31.- LEVANTE: 1 de octubre, 1942. Nº 1082, pág. 8.
- 32.- LEVANTE: 15 de octubre, 1943. Nº 1402, pág. 4.
- 33.- LAS PROVINCIAS: 20 de junio, 1941. Nº 31.120, pág. 2.
- 34.- LAS PROVINCIAS: 17 de abril, 1942. Nº 31.377, pág. 6.
- 35.- VIDAL JUAREZ, H.: Sanidad, función pública del Estado. Revista de Higiene y Sanidad pública, nº 2, febrero, 1946, pág. 151.
- 36.- LAS PROVINCIAS: 23 de febrero, 1944. Nº 31.963, pág. 4.
- 37.- LAS PROVINCIAS: 16 de mayo, 1943. Nº 31.702, pág. 15; LEVANTE: 20 de mayo, 1943. Nº 1275, pág. 4; BOLETIN OFICIAL DE LA PROVINCIA: 1 de mayo, 1943. Nº 102, pág. 1. Administración Provincial, nº 2426.